

В.В. Корнійчук, студ., I курс, гр. ААГ-15-1, ФІМ
Науковий керівник – к.і.н., доц. М.Е. Кругляк
Житомирський державний технологічний університет

ПЕРША СВІТОВА ВІЙНА ТА ЇЇ НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Перша світова війна, яка розпочалася 19 липня 1914 р. між двома угрупованнями держав – Антантою (Росія, Велика Британія, Франція) і Троїстим союзом (Німеччина, Австро-Угорщина, Італія) – за переділ світу, стала періодом тяжких випробувань і втрат для України. У стратегічних планах противників центральне місце відводилося загарбанню українських земель: царизм хотів завоювати Східну Галичину й Північну Буковину, які були в складі Австро-угорської монархії, натомість Австро-Угорщина прагнула зберегти за собою Галичину, Буковину й Закарпаття, а також захопити Волинь і Поділля, що були у складі Росії; Німеччина мала намір включити українські землі до своїх володінь.

Перша світова війна принесла багато лиха українському народові. З першого до останнього дня війни в українських землях, зокрема західних, відбувалися безперервні воєнні дії. Інші території опинилися в прифронтовій смузі, постачали фронтам живу силу, спорядження, продовольство, тяглову силу. Економіка України на шкоду цивільному населенню була зорієнтована на воєнні потреби, занепадала і нищилась. До царської армії було мобілізовано близька 3,5 млн селян і робітників з України, а до австро-угорської – 250 тис. українців Галичини й Буковини і 2,5 тис. січових стрільців, загони яких сформувалися 1913 р. у Львові заходами молодіжних військово-спортивних організацій «Сокіл», «Січ», «Пласт» та ін. Ще до початку війни в Галичині було 96 таких загонів.

Війна розколола український національно-визвольний рух. Міжпартійний блок Головна українська рада (ГУР), заснований націонал-демократами, радикалами й соціалістами 1914 р. у Львові, вбачаючи в Російській імперії основного ворога українського народу, закликав українців виступити на захист Австро-Угорської держави.

Політичні організації, що стояли на засадах боротьби за самостійну українську державу, організували також у Львові Союз визволення України (СВУ), першим головою якого став Д.Донцов. Союз розробив програму створення автономної Української держави в разі завоювання Австро-Угорщиною українських земель, котрі перебували у складі Росії. Реалізацію цього завдання він пов'язував з поразкою царизму у війні. Програма Союзу була досить близькою до більшовицької. Наприклад, гасла: «Поразка Росії у війні!», «Росія – тюрма народів!».

У Наддніпрянській Україні частина політичних сил стала на позицію підтримки Росії у цій війні, сподіваючись на поступки царизму на користь українства після перемоги. В декларації «Війна і українці» С.Петлюра виступив на захист політики царизму у війні.

Реакційні проросійські сили Західної України на чолі з москвофілами з початком війни емігрували до Києва, де за підтримки царського уряду створили «Карпато-русский освободительный комитет», який закликав галичан виступити на боці російської армії як їхньої визволительки.

Осібну позицію займала частина поступовців (членів ТУП – Товариства українських поступовців) і членів УСДРП, відмежовуючись як від русофілів, так і від германофілів. Зокрема, в декларації ТУПу «Наша позиція» (1916 р.) проголошувалось: «Цю війну ми визнали чужою для себе справою, шкідливою українському та й усім іншим народам...».

Західноукраїнські землі стали ареною воєнних дій, внаслідок чого страждало мирне населення. До вересня 1914 р. російська армія захопила Східну Галичину й Північну Буковину. Там було утворено генерал-губернаторства на чолі з графом О.Бобринським і генералом Треповим. Вони позакривали загальноукраїнські видавництва й заклади культури, обмежили вживання української мови. Російська православна церква розпочала переслідування греко-католицького духовенства. Був арештований і вивезений до монастирської тюрми у Суздалі митрополит Андрій Шептицький, де він і відбував термін ув'язнення до 1917 р. Граф О.Бобринський, захищаючи свої дії, зауважував: що в цих землях «корінне населення все було російське, устрій їх повинен бути оснований на російських засадах. Я буду тут вводити російську мову, закон і устрій». Взимку почали вивозити до Сибіру десятки тисяч українців. Люди ешелонами гинули в дорозі від холоду та хвороб. Подібна політика російських шовіністів в західноукраїнському краї викликала обурення в самій російській громадськості, отримавши від неї назву «європейського скандалу».

До осені 1915 р. російські війська, вибиті з Галичини й Буковини, закріпилися на лінії Кам'янець-Подільський – Тернопіль – Кременець – Дубно. Австро-угорська адміністрація, звинувативши українців у зраді, розгорнула проти них масовий терор. Десятки тисяч депортованих з Галичини людей опинилися в концтаборах Австрії та Німеччини. Влітку 1916 р. війська Південно-Західного фронту на чолі з генералом О.Брусиловим повели наступ і відтіснили ворога на лінію Чернівці – Коломия – Броди – Луцьк (т. зв. «Брусиловський прорив»). На цьому наступальні операції припинилися.

Обидві сторони зазнали великих втрат. До кінця 1916 р. російська армія втратила вбитими й

пораненими 1,2 млн. солдатів і офіцерів, полоненими – понад 2 млн. чоловік. З фронту дезертирувало близько 1,5 млн. військовослужбовців. Війна паралізувала роботу транспорту, промисловості й сільського господарства. Обсяг промислового виробництва скоротився на 30–50 %. Зерна в Україні 1916 р. було зібрано на 200 млн. пудів менше, ніж до війни. Значно погіршилося матеріальне становище населення. Селяни, змучені тяжкими податками й поборами, відмовлялися виконувати воєнні перевезення, рити окопи. Понад 190 тис. робітників українських підприємств брали участь у страйках 1916 р.

Антивоєнну агітацію розпочали українські соціал-демократи, поступовці та інші демократичні партії. Більшовицька фракція РСДРП закликала солдатів, робітників і студентів боротися за перетворення імперіалістичної війни на громадянську з метою повалення самодержавства.

У 1916 р. набирає активних форм невдоволення солдатів війною. Почастішали випадки братання воїнів ворожих армій, дезертирства в тилу і на фронті. У жовтні близько 6 тис. солдатів Кременчуцького розподільного пункту відмовилися йти на фронт. Збройний виступ було придушено, а 12 його учасників розстріляно.

Коли ж закінчилася для України Перша світова війна? Ця подія сталася 27 січня (9 лютого) 1918 р. підписанням Українською Народною Республікою, з одного боку, та Німеччиною, Австро-Угорщиною, Туреччиною і Болгарією, з другого боку. Брест-Литовського мирного договору. Цей сепаратний договір вважається першим мирним договором у Першій світовій війні. За умовами договору, УНР зобов'язувалася протягом першої половини 1918 р. поставити Німеччині та Австро-Угорщині 60 млн. пудів хліба, 2750 пудів м'яса та ін.; кордони УНР встановлювались на довоєнних кордонах Росії; кордон з Польщею визначався комісією з урахуванням етнічного складу населення. Німеччина і Австро-Угорщина дали згоду на передачу (більшої частини Холмщини і Підляшшя до складу УНР. Договір забезпечив встановлення дипломатичних зв'язків УНР з центральними державами. По суті, цей «хлібний», «гіркий» мир став платою для України в боротьбі з більшовицькими окупантами. Втім, у сучасній історичній літературі часто-густо наголошують на тому, що історичне значення Берестейського договору полягає у тому, що він став значним здобутком української дипломатії, який започаткував міжнародне дипломатичне визнання української держави.

Отже, Перша світова війна була наслідком загострення суперечностей між основними державами Європи, їх прагненням переділити на свою користь світ. Українські політики сподівалися, що у ході війни створиться сприятлива ситуація для відновлення суверенності України. При цьому вони сподівалися на підтримку однієї з воюючих сторін. Західноукраїнці орієнтувалися на співробітництво з країнами Троїстого союзу, наддніпрянці – частково сподівалися на підтримку Росії, частково – Німеччини і Австро-Угорщини («Союз визволення України»). Проте жодна з країн, які воювали, не обіцяла Україні відновлення держави і соборності. Вони переслідували власні егоїстичні інтереси. Україна стала центром боротьби і братовбивчої війни, хоча ніхто не бажав війни і користі вона не принесла, а тільки кров і розруху.